

MÓCZÁR JÓZSEF

Rendszerváltás és közgazdaság-tudomány

A közelmúltban a hazai közgazdaság-tudomány kutatási és oktatási színvonaláról és eredményeiről érdekes vita bontakozott ki a *Közgazdasági Szemlében Csaba [2013]* cikkét követően. Míg a hazai gazdálkodástudomány fokozatosan felzárkózik a nemzetközi szinthez, addig a közgazdaság-tudomány elmarad attól. A szerző a rendszerváltásból kiindulva, a megváltozott ideológiai és politikai körülményekkel, oktatási formákkal, a tömegoktatás és a felsőoktatás szakmai anomáliáival, a kutatás és az oktatás szinergiahiányával, valamint a rendszerszintű hibákkal magyarázza a közgazdaság-tudomány térszűkületét a gazdálkodástudománnyal szemben. Konkrét javaslatokat fogalmaz meg, amelyek a hazai közgazdaság-tudomány nemzetközi szintre emelését elősegíthetik.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: A1, A2.

A szóban forgó vita résztvevői mindannyian világot járt, a főáramú közgazdaság-tudomány legújabb eredményeit kiválóan ismerő, tapasztalt kutatók és oktatók, közülük többen is külföldön szereztek PhD-fokozatot, mások akadémikusok. A cikkek fele (*Benczúr és szerzőtársai [2013]*, *Simonovits [2013]*) azt tükrözi, hogy szerzőik sokkal jobb állapotot gondolnak a magyarországi oktatási és kutatási szintről, mint amilyen valójában, és jobbító szándékkal és javaslataikkal a közgazdaság-tudomány mester- és PhD-képzésében rövid időn belül, ha nem is az amerikai szintet, de a holland vagy a skót szintet szeretnék viszontlátni, ami üdvözlendő lenne. Ugyanakkor nem érzékelik az itthoni meztelen valóságot, hogy a közgazdaság-tudomány évek óta ádáz harcot vív az üzleti képzéssel már a pusztta létéért is. Elsőként a közgazdaság-tudomány kutatását és egyetemi szintű oktatását kell kimozdítani a holtpontról, és közelíteni a nemzetközi szinthez, s csak utána lehet vitatkozni arról, hogy most melyik iskolát és főáramot kövessük. Ezt érzékelhetjük *Csaba [2013]* és *Török [2013]* írásából is, jöllehet a szerzők nem adnak részletes látéletet az okokról.

A tudományágak közül a társadalomtudományt, azon belül is a közgazdaság-tudományt érintette leginkább az 1989-es rendszerváltás. A szocializmus politikai gazdaságtanán nevelkedett kutatók és oktatók, vállalati és minisztériumi vezetők

szakmai ismeretanyaga nagyrészt használhatatlanná vált, a kutatási területek átrendeződtek. Számos, addig marxista közgazdászként (el)ismert kutató és oktató kezdett el kutatni vagy tanítani modern piacgazdasági témákat. Sokkal több problémát jelentett a vállalati és a minisztériumi munka „piacosítása”, mivel a gyér piacgazdasági ismeretek mögött nem volt tapasztalat, és le kellett küzdeni a paternalista beidegződéseket is. Lasszóval fogták a piaci folyamatokat kicsit is értő (és angolul vagy németül olvasó) embereket; sokak kevés tudással jutottak magasröptű karrierpályára. Ezt a *learning by doing* folyamatot felgyorsította az ideológiai kötöttségek megszűnése, a nyugati irodalom beáramlása. Világossá vált, hogy a Lajtán túl a főáramlat mind az elméletben, mind a módszertanban több utcahosszal előbbre jár,¹ ami szintén elindított egy intenzív tanulási folyamatot. A nyugati egyetemekre szóló különböző külföldi ösztöndíjak (Fulbright, Tempus-Phare, Giovanni Agnelli, DAAD, ACA stb.) kifejezetten ezt a felzárkózást segítették. A társadalomtudomány bizonyos, addig tiltott vagy csak így-úgy megtúrt területei (politikatudomány, szociológia stb.) is rohamos fejlődésnek indultak.

Hogyan értékelhetjük a rendszerváltás előtti („szocialista”) magyar közgazdaságtudományt? Összességében meglepően jól! Ugyanis az 1960-as és az 1970-es évek meghatározó nemzetközi főáramlata elfogadható volt a szocializmusban is: az ágazati kapcsolatok mérlege, a többszektoros input-output elemzés, a statikus általános egyensúlyelmélet, a Neumann-modellek, a turnpike-elmélet, a (CES, VES stb.) termelési függvények, a lineáris és nemlineáris programozási modellek stb. elméleti és empirikus kutatásai megfelelték az akkori nemzetközi standardnak, és a szocialista ágazati népgazdasági tervezés legfőbb módszerei közé tartoztak.² Ezek a modellek még nem követték a szabadpiaci elveket, ugyanis közvetlenül nem érintették sem a pénz-, sem az értékpapírpiacokat, sem a munkaerőpiacot és a pénzügyi szférát sem, mondhatjuk úgy is, hogy kifejezetten csak a termeléssel és a számított árakkal foglalkoztak, ágazati bontásban, többnyire metaelméleti közelítéssel. A statikus vagy legfeljebb kvázistacionárius szemlélet tipikusan megfelelt az akkori fejlett világ közel egyenletesen növekvő gazdaságainak elemzésére is (vö. Hicks [1985]). Ebben az időszakban lett világhírű Kornai János a kétszintű tervezési modelljével, majd az általános egyensúly kritikájáról (lásd Móczár [2006]) és a hiányról írt monumentális műveivel.

A rendszerváltás után gyorsan előtérbe kerültek a piaccal összefüggő, már korábban elkezdett kutatások, illetve ezeket tanító tárgyak, mint a modern vállalati pénzügyek, befektetések, kockázatelemzések, mátrixszervezetek, marketing stb., vagyis a minél hatékonyabb vállalati gazdálkodást elősegítő területek kutatása és oktatása. Ezek többsége a külföldi (német, amerikai, japán) szervezeti minták és számviteli, könyvviteli, befektetés- és kockázatszámítási stb. módszerek átvételét, illetve oktatá-

¹ Bár nem annyira, mint a többi volt szocialista ország esetében, különösen a matematikai és az ökonometriai módszerek tekintetében, az empirikus vállalat- és szervezetkutatásban, szociológiai módszerek alkalmazásában, de a reformközgazdászok munkáiban is (Csaba [2002]), a tranzíciós kutatások is segítették az átmenetet.

² Az 1970-es években nemzetközileg is elismert kutatói voltak e modelleknek: Augusztinovics Mária, Bródy András, Martos Béla. A hazai matematikai közgazdasági témájú írások nagyobb része mindmáig az akkori statikus vagy legfeljebb stacionárius eredmények stilizált átiratai.

sát jelentették. Kétségtelen, hogy a magyar gazdaságnak a tőkés gazdálkodási folyamatokhoz történő illeszkedésében erre volt a legnagyobb szüksége.

Ugyanakkor a gazdálkodástudomány hazai művelői nem ismerték fel, hogy az „üzleti tanokat” be kell ágyazni a közgazdaság-tudományba, a gazdaság mikro- és makrostruktúráját össze kell hangolni a reál- és a pénzügyi szféra folyamataival. Mindez a hazai közgazdasági kutatásokat háttérbe szorította, ami értelemszerűen a nemzetközi szinttől való lemaradást eredményezte. Többek között ezek az anomáliák vezettek a magyar közgazdaság-tudomány színvonaláról folyó vitához, ami az elmúlt hónapokban a Közgazdasági Szemle hasábjain bontakozott ki, elfogadva a nemzetközi szinthez való felzárkózás igényét.

A vita középpontjában a következő kérdések álltak: melyik iskolát és főáramlatot kövessük; mennyire fogadjuk el a matematikai irányzatot és a különböző természet-tudományos redukciós módszereket a közgazdasági kérdések kifejtésében; elég-e, ha a magyar diákok csak az amerikai közgazdasági tankönyvek fordításaiból tanulnak; a tudományos minősítések és akkreditációk a referált hazai és nemzetközi folyóiratokban megjelent cikkek vagy itthon lektorálás nélkül kiadott könyvek, netán hivatali beszámolók alapján történjenek-e; az akadémiai értekezéseket magyar vagy angol nyelven írjuk-e; hogyan kapcsolhatók be a hazai akadémiai vérkeringésbe azok a visszatérő magyar közgazdászok, akik nyugati egyetemeken PhD-fokozatot szereztek; megoldást jelenthet-e problémáinkra az amerikai kutatási és oktatási rendszer átvétele stb.

Mielőtt a fontosabb kérdésekkel kapcsolatos véleményemet megfogalmaznám, megjegyzem, hogy szemben *Benczúr és szerzőtársai* [2013] cikkben foglaltakkal, nem tartom célszerűnek a közgazdaságtan és a pénzügytan merev kettéválasztását, annál is inkább, mivel a pénzpiacokon keresztül az utóbbi egy része jelentős súllyal szerepel a közgazdaság-tudományban, más része, mint például a befektetéselemzés és eszközárzás kifejezetten a gazdálkodástudomány központi részei. A főáramú közgazdaság-tudomány mai definíciójába szerintem a következők tartoznak: a pénzügyi szféra, a monetáris és fiskális politika, a hitelpolitika, az adósságállomány, a munkaerőpiac stb. és ezek összefüggése, dinamikája a gazdasági növekedéssel, még általánosabban a reálszférával a globalizáció világában. A közgazdasági doktori iskolákban nincs helye sem a befektetéselemzésnek, sem az operációkutatásnak. Az utóbbi egészen más történet, valójában a matematikai tudományok egyik ága, ezért is tartozik az MTA III. osztályának egy albizottságához. (Megint más kérdés, ha egyes operációkutatási módszereket, valamint a matematikai és statisztikai módszereket eszközként használjuk fel közgazdasági kérdések vizsgálatában.) Ehelyett inkább a közgazdaság-tudomány (*economics*) és a gazdálkodástudomány (*business*) megkülönböztetést tartom elfogadhatónak.

Hogy mennyire kövessük a matematikai irányzatot, a természettudományos közelítést a közgazdaság-tudományban, erősen megoszlanak a vélemények. *Török* [2013] szerint félrevezető a közgazdaság-tudományt kvázi-természettudománynak tekinteni (342. o.), *Benczúr és szerzőtársai* [2013] azt hangsúlyozza, hogy itt az előrejelzés nem lehetséges a természettudományos értelemben (729. o.), *Simonovits* [2013] a valóságot végletesen leegyszerűsítő modellezést is elfogadja (357. o.), míg *Csaba* [2013] szerint „a pusztán módszertanná soványított közgazdaságtannak nincs kellő saját hajtóereje” (47. o.).

Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy a matematika – és a fizikai analógiák használata – mindig is jelentős szerepet kapott a közgazdaság-tudományban, de megítélésük komoly vitát generált a különböző közgazdasági iskolák követői között. Ezek között mai szemmel messzemenően túlzásnak tarthatjuk például Jevonsét, aki egyszerűen a következőképpen fogalmazott: „világos, hogy a közgazdaságtannak, ha az egyáltalán tudomány, matematikai tudománynak kell lennie” (*Jevons* [1874/1924] 3. o.). Az is ismert, hogy a korai neoklasszikus közgazdasági elméletek alapjait a 19. század közepi fizikából vették át: két fő metaforájuk a nyomaték egyensúlyának racionális mechanikája és az égitestek pályái közötti matematikai összefüggések voltak. *Mirowski* [1989] és [2000] kutatásai azt igazolják, hogy Walrasnál nyoma sincs a fizikai metafora megértésének, és a matematikai módszert és a metaforát is mechanikusan alkalmazta. Jevons még kevésbé volt matematikus; leginkább az energetikai hasonlat gazdasági jelentésére koncentrált. Marshall volt az, aki értette is az energetikai metaforát, aki szerint a fizikai interpretáció elválasztható a matematikai módszertől, és fenntartásai inkább az interpretációra, semmint a technikára vonatkoztak.³

Érdekes lehet most az a kérdés is, hogy vajon mit tanulmányoztak az angol közgazdászok egyetemi hallgató korukban a 19. század végén. A válasz nyilvánvaló, legalábbis Cambridge-ben: olyan matematikát, ami szorosan kapcsolódott a newtoni fizikához és a mechanikához. Keynestől valóban nem állt távol a matematika (*Simonovits* [2013] 357. o.), hiszen Cambridge-ben tanult ő is, csakúgy, mint Marshall. Csak Keynes a záróvizsgán elért gyenge eredménye miatt nem kaphatott matematikus akadémiai státust,⁴ Marshall viszont több tehetséget érzett magában a közgazdaságtanhoz. Marshall volt az, aki pontokba szedett szabályokat fogalmazott meg a matematika alkalmazhatóságát illetően, ami sikertelenség esetén a „matematika elégetésével” zárult (lásd *Marshall* [1890] és *Weintraub* [2002]). Ebből teljesen világos, hogy már Marshall, a neoklasszikus iskola egyik megalapítója is a matematikát csak eszközként használta, csupán a bonyolultabb közgazdasági kérdések formalizált megfogalmazására a könnyebb kezelhetőség miatt.

Amit *Csaba* [2013] nem tud elfogadni, az az absztrakt közgazdaságnak egy olyan ága, amelynek semmilyen kapcsolata sincs a konkrét tényekkel, és csaknem elválaszthatatlan a tiszta matematikától. Ezt a metatudományt eredményező irányzatot sokan David Hilbert matematikai formalizmusára vezetik vissza, ami a matematika egészének teljes és konzisztens formalizálását tűzte ki célul, és ami az absztrakt és

³ A természettudományos módszerek társadalomtudományban történő alkalmazásukat illetően megoszlanak a vélemények: lásd például *Török* [2009] versus *Móczár* [2008]. Az interdiszplináris kutatások itt nem hagyhatók figyelmen kívül, amelyek az akadémiai kutatások középpontjában szerepelnek.

⁴ Ez a „kudarc” végigkísérte egész pályáját, amit mi sem bizonyít jobban, hogy fő művét, az Általános elméletet is, a „sikert”, a kudarc ikertestvérét – ahogyan *Morishima* [1982] fogalmazza – matematikai levezetések nélkül írta meg, és amit *Hicks* [1938] tett meg elég kevés matematikai képzettséggel. (Tegyük hozzá gyorsan, hogy nem túl szerencsésen, mivel az *IS-LM* rendszer formalizálásában nem vette figyelembe a várakozásokat, ami így statikus modellhez vezetett.) Keynes egyetlen matematikai műve az 1921-ben megjelent *Treatise on Probability* című könyve, amelyben a valószínűséget úgy értelmezte, mint propozíciók közötti „parciális következmény” logikai relációjának mérése, ami *a priori* meghatározható, és ami megmondja, hogy egy tudományos hipotézisre adott *induktív bizonyításunk* milyen *mértékben* támasztja alá a hipotézist.

matematikailag mesterkélte érveléseivel „elszegényítette” a közgazdasági kutatásokat. A matematikai formalizmus téveszméinek romboló hatását csak Gödel [1931] tételének sikerült megállítani.

A formalizmus a közgazdaságtanba az 1930-as években Wald Ábrahám és Neumann János által megfogalmazott kompetitív egyensúly egzisztenciájának bizonyításán keresztül vonult be. Vagyis az általános egyensúlyelméletet, és így a neoklasszikus közgazdaságtant is a hilberti formalizmus alakította: a régi determinisztikus mechanikai nézőpontot felváltotta a matematikai analógia eszméjén alapuló megközelítés. A francia Bourbaki-iskola a „tisztá matematikájával” termékeny talajra talált az amerikai egyetemek közgazdasági fakultásain is Gerard Debreu közvetítésével (Móczár [2008]). Sokan azonban Samuelson [1947]-t teszik felelőssé azért, hogy a 20. század második felétől az elméleti kérdések kifejtésében a matematikai nyelvezetet Willard J. Gibbs szelleme hatja át, aki elsőként vallotta, hogy a „matematika egy nyelv”. A teljesen új, matematikai nyelvezeten írt, az akkori közgazdászok többsége számára érthetetlen könyv, a *Foundations of Economic Analysis* azonban önmagában még nem robbanhatott volna be a tudományos világ főáramába. Különösen nem, ha még azt is megemlíthetjük, hogy ebben az időben jelent meg Mises [1949], amely matematika nélkül tárgyalta a közgazdaságtan modern kérdéseit, vagyis a sokak számára érthetőbb közgazdasági nyelvezeten. Ahogyan az 1930-as években a közgazdaság-tudománynak választania kellett Keynes [1965] és Hayek [1941] elmélete között, most hasonló kérdés merült fel: mi legyen a főáram könyve. Vajon mi volt az oka annak, hogy a tudomány jeles képviselői nem von Mises könyvét választották, hiszen minden mellette szólt. Samuelson disszertációja a stílus megválasztásában is zseniális volt. A lámpás, amely mutatta az utat, a matematikai közgazdaságtan és az ökonometria térhódításában nagy szerepet vállaló Cowles Bizottság⁵ volt. Hosszú ideig Samuelson alakította a közgazdasági elmélet főáramát, amit ma a tanítványai (Eugene Fama, Robert C. Merton, Fischer Black, Myron Scholes stb.) és az őt követő újabb generációk formálnak.

A fentiekben adott nagyon rövid áttekintés is igazolja, hogy nem igényel különösebb magyarázatot a közgazdaság-tudomány matematikai nyelvezete, hogy összefüggéseit a matematika nyelvén fogalmazza meg és vizsgálja. Az is világos, hogy ma már, és a jövőben sem kerülhető meg többé a matematika felhasználása a közgazdaság-tudományban. De ez nem jelenti azt, hogy teljesen egyetértek Weintraub [2002] megfogalmazásával, miszerint a közgazdaságtan a matematikán keresztül lett tudomány. A vitát alapvetően az generálja, hogy nem mindenki hajlandó tanulmányozni a közgazdaság-tudomány eszköztárába tartozó legújabb matematikai módszereket.⁶ Itt viszont azokkal értek egyet, akik azt vallják, hogy nem érdemes külön utat követni ebben (lásd például Simonovits [2013]). Minél kevésbé tanulmányozzuk a legújabb matematikai eszközöket, annál távolabb kerülünk a nemzetközi szinttől. Sajnos ez

⁵ Christ [1954] ragyogó tanulmánya részletesen tárgyalja a Cowles Bizottság szerepét a matematikai közgazdaságtan és az ökonometria megalapozásában. A statikus szemléletet felváltotta a dinamikus: e területen Hicks, Káldor, Samuelson és Ljapunov úttörő munkái jártak élen.

⁶ Viszont az összefüggések pontos (formalizált, de nem öncélú) leírása nélkül a közgazdasági írások többnyire a publicisztika szintjén landolnak. Eme írások szerzői (a verbális közgazdászok) a matematika felhasználásának lehangosabb ellenzői.

a szakadék egyre jobban mélyül idehaza: a különböző egyetemi reformok következtében ma feleannyi matematikát tanulnak a közgazdászhallgatók, mint tíz évvel korábban. A közgazdasági elméleti tárgyakban pedig nem jelenik meg az elmélet és az alkalmazott matematikai módszerek szerves egysége, illetve ahol szerepel, ott nem a modern, mai dinamikai közelítés, hanem a 20-25 évvel ezelőtti statikus módszerek dominálnak. Ez igaz a módszertanilag igényesebb szakok képzésére is.

Kérdés idehaza az is, hogy mennyire képesek befogadni a legújabb módszereket és elméleteket a mester- és a PhD-kurzus hallgatói? A hazai képzésben ugyanis egyre nagyobb gond, hogy nélkülözni kénytelen a legjobb hallgatókat, akik ma már nemcsak a PhD-képzésben, hanem egyre nagyobb számban a mesterképzésben is a nyugati egyetemeket választják. Ők általában nem is térnek vissza, tehát itthon a gyengébb képességű második vonal (nyugati mércével mérve, erről lásd *Török* [2013]) kerül be a képzésbe, ők lesznek a jövő oktatói, a hazai közgazdaság-tudomány kutatói. Ez valóban komoly probléma, és érthető *Benczúr és szerzőtársai* [2013] aggodalma a hazai közgazdaság-tudomány jövőéért. Talán az utolsó órában vagyunk, hogy tegyünk valamit, hogy ez a trend megforduljon.

Cikkek vagy könyvek legyenek-e a mérvadók a tudományos minősítésben? Nem lehet kétséges, hogy a komoly nemzetközi és hazai folyóiratok lektorálásában megjelent cikkeknek kell lenniük a tudományos minősítések legfőbb kritériumainak, hiszen ezekben jelennek meg az új gondolatok és új elméleti összefüggések. A könyvek és monográfiák arra adhatnak bizonyítékot – és ennyiben ezek is fontosak –, hogy a pályázó ismeri a kutatási területét, kapcsolni tudja az elért új eredményeit a meglévőkhöz.

Ami a disszertációk nyelvezetét illeti, számomra egyértelmű, hogy a magyar akadémiai rendszerben az értekezéseket magyar nyelven kell benyújtani. Ezt nemcsak az indokolja, hogy a magyar nyelvnek – Széchenyi szellemében – követnie kell az egyes tudományterületek fejlődését, de az angol nyelven írt értekezések többsége komoly szemantikai és etimológiai vitákat szülne, a szakmai értékeléseket háttérbe szorítva.

Elérkeztünk a legfontosabb kérdéshez: milyen képzés szükséges a magyar egyetemeken, hogy a végzett közgazdászhallgatók mind a gyakorlat, mind pedig a modern elméletek szempontjából is értsék a magyar gazdaság helyzetét, fejlődési lehetőségeit és irányait, az európai gazdaság nyújtotta előnyöket és hátrányokat, beágyazva a világgazdasági folyamatokba. Mindezt természetesen olyan szinten, hogy a tehetséges diákok többsége itthon folytasson mester- és PhD-szintű tanulmányokat.

Egyértelmű, hogy a fenti célok eléréséhez semmiképpen sem vezet az amerikai oktatási és kutatási rendszer egy az egyben történő átvétele. Az amerikai tankönyvek helyett olyanok szükségesek, amelyek európai gazdasági környezetbe helyezve magyarázzák a közgazdasági összefüggéseket, mind makro-, mind mikroszinten. (A makroökonómia oktatásához például kitűnő tankönyv lehet *Burda-Wyplos* [2012], amely az európai országok statisztikai adatbázisán és intézményi rendszerén keresztül vezeti be a hallgatókat a makroökonómiai összefüggésekbe.)

A rendszerváltástól napjainkig többnyire liberális szemlélet uralta az oktatást az egyetemeken: ki mit tudott, azt tanított, ráadásul ellenőrizetlenül, ami teljesen feje tetejére állította a klasszikus, értékteremtő konzervatív egyetemi képzést. Ehhez járult hozzá az alapképzés és a mesterképzés tananyagának aránytalansága: nem törődve a

tárgyak egymásra épülésével, sok esetben az alapképzésbe nem illő tárgyak is megjelentek a tantárgyak között. Ezzel gyökeresen szakítani kell. Újra kell gondolni az egész képzési rendszerünket: új, a legújabb elméleteket és módszereket tartalmazó tantárgyi programokat kell kialakítani.⁷ Vissza kell állítani a matematikai tárgyak egységesen, megfelelő mennyiségben történő oktatását, mert e nélkül egyszerűen képzelenség bizonyos közgazdasági (sőt még a gazdálkodástudományi) tárgyak oktatása. A módszertani eszközökben a statikus helyett a dinamikus közelítésekre kell helyezni a hangsúlyt. PhD- és mesterszinteken a bifurkáció, a fraktálok, Markov-folyamatok, a kopulák, nem kooperatív játékelméletek, a Lagrange- és Hamilton-elméletek, strukturális stabilitás, a Lie-szimmetriák, többegyenletes ökonometria stb. és alkalmazásuk ma a főáramú közgazdaságtan legfőbb vizsgálati eszközei. E témákhoz kell megkeresni a legfelkészültebb professzorokat, hozzájuk rendelve tanársegédeket, az e területeket tanulmányozni és kutatni hajlandó megfelelő fiatal oktatókat. Ez vezethet a régóta áhított szofisztikált minőségi oktatáshoz. Mindez természetesen csak az egyes tantárgyak legújabb eredményeinek kutatásával lehet sikeres.

A tartalmi kérdések mellett nem szabad elfeledkeznünk az intézményi követelményekről sem. Vissza kell állítani az egyetemek és a professzorok presztízsét, megbecsülését, társadalmi elismertségét. A centralizált tudománydiplomáciát decentralizálni kell, át kell helyezni az egyetemekre. Egyetemeink, illetve a nemzetközi reputációval rendelkező professzoraink tudományos megítélésében mind a hazai, mind a nemzetközi kapcsolatokban félre kell tenni a kisszerűséget, tudományos értékeik elismerését a nemzeti érdekek szolgálatába kell állítani. Másképpen, mozgásba kell hozni egyetemeinket, profiltisztítással koncentrálni kell a kiemelt tudományterületekre, ami csak dinamikus lendülettel érhető el. Vagyis, amit nagyon sürgősen meg kell tenni ahhoz, hogy elkerüljük a még nagyobb mértékű leszakadást a nemzetközi szinttől, az a klasszikus értelemben vett egyetem, egyetemi hierarchia és az egyetemi oktató- és kutatómunka visszaállítása.

Hivatkozások

- BENCZÚR PÉTER–KÉZDI GÁBOR–KONDOR PÉTER–MÁTYÁS LÁSZLÓ–VALENTINYI ÁKOS [2013]: Javaslat a magyarországi közgazdasági doktori képzés korszerűsítésére. *Közgazdasági Szemle*, 60. évf. 6. sz. 722–732. o.
- BURDA, M.–WYPLOSZ, C. [2012]: *Macroeconomics: A European Text*. Oxford University Press, 6. kiadás.
- CHRIST, C. [1954]: *A Twenty Year Research Report, 1932–1952*. Kézirat, Cowles Commission, Chicago.
- CSABA LÁSZLÓ [2002]: *Economics in Hungary (1945–2000)*. Megjelent: *Kaase, M.–Sparschuch, V.–Weininger, A.* (szerk.): *Handbook on Three Social Sciences in Central and Eastern Europe: Economics, Political Science and Sociology*. Collegium Budapest, Budapest.

⁷ Ez a legegyszerűbben úgy alakítható ki, ha a vezető európai egyetemek oktatásában szereplő tárgyak tematikáit áttekintjük és megvitatjuk. Itt természetesen az egyes előadásokhoz kapcsolódó olvasmányokat is az egyetemi képzés részeként értem.

- CSABA LÁSZLÓ [2013]: Kérdőjelek a közgazdaságtanban és oktatásában. *Közgazdasági Szemle*, 60. évf. 1. sz. 47–63. o.
- GÖDEL, K. [1931]: Über formal unentscheidbare Sätze der Principia Mathematica und verwandter Systeme. *Monatshefte für Mathematik und Physik*, Vol. 38. 173–198. o.
- HAYEK, F. A. [1941]: *Pure Theory of Capital*. MacMillan, London.
- HICKS, J. R. [1937]: Mr. Keynes and the Classics. A Suggested Interpretation. *Econometrica*, Vol. 5. 147–159. o.
- HICKS, J. R. [1985]: *Methods of Dynamic Economics*. Oxford University Press, Oxford.
- JEVONS, W. S. [1874/1924]: *The Theory of Political Economy*. MacMillan, London.
- KEYNES, J. M. [1965]: A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete. *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*, Budapest.
- MARSHALL, A. [1890]: *Principles of Economics*. Macmillan, London.
- MIROWSKI, P. [1989]: *More Heat than Light: Economics as Social Physics, Physics as Nature's Economics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- MIROWSKI, P. [2000]: A fizika és a „marginalista forradalom”. Megjelent: *Madarász Aladár* (szerk.): *Közgazdasági eszmetörténet*. Osiris, Budapest.
- MISES, L. E. VON [1949]: *Human Actions. A Treatise on Economics*. Fox and Wilkes, San Francisco.
- MÓCZÁR JÓZSEF [2006]: Arrow–Debreu-modell és a Kornai-kritika harminc év után. *Közgazdasági Szemle*, 53. évf. 2. sz. 175–194. o.
- MÓCZÁR JÓZSEF [2008]: Fejezetek a modern közgazdaság-tudományból. Sztochasztikus és dinamikus nemegyensúlyi elméletek, természettudományos közelítések. *Akadémiai Kiadó*, Budapest.
- MORISHIMA, M. [1982]: *Why has Japan 'succeeded'? Western technology and the Japanese ethos*. Cambridge University Press, Cambridge.
- SAMUELSON, P. A. [1947]: *Foundations of Economic Analysis*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- SIMONOVITS ANDRÁS [2013]: Szubjektív gondolatok a közgazdaságtanról. *Közgazdasági Szemle*, 60. évf. 3. sz. 352–358. o.
- TÖRÖK ÁDÁM [2009]: Társadalomtudományi tények és természettudományos módszerek. *Közgazdasági Szemle*, 56. évf. 12. sz. 1067–1087. o.
- TÖRÖK ÁDÁM [2013]: „Levelled or Tilted Field?” *Közgazdasági Szemle*, 60. évf. 3. sz. 342–351. o.
- WEINTRAUB, E. R. [2002]: *How Economics Became Mathematical Science*. Duke University Press, Durham, NC.